

Bánki István: Don-kanyar, 1943/2003
– családi történetek az órán?

A családok általában a jelenben élnek, a gyerekek, a fiatalok nem annyira a múlt, mint inkább a jelen „meséi”, történései iránt érdeklődnek. Másrészt viszont – akár csak az utóbbi évek irodalmi irányait, regénytermését elnézve – kijelenthető, hogy van, megélénkült az érdeklődés a családi múlt, ebben az értelemben személyes történelem iránt. Ez az érdeklődés azonban inkább már a felnőtt gondolkodáshoz, identitáskereséshez kötődik. Addigra viszont az információk egy része már csak nehezen érhető el vagy teljes egészében feledésbe merül.

A ló neve: Uborka

Néhány héttel ezelőtt előadást tartottam diákoknak a 2. magyar hadsereg történetéről. Ebben bemutattam ezt a képet is, amelyiken a nagypapám látható, aki lovas tűzérként megjárta a Don-kanyart. Többek között elmondtam, hogy a lovat Uborkának hívták, és a nagypapa szerint „*egy valóságos paripa volt, de nagyon rosszindulatú, állandóan harapott*”.

Az előadás után az egyik első kérdés, amelyet kaptam: tanár úr, és mi lett Uborkával? (Pedig nem is kisdiák, idén érettségiző tette fel.) Nem tudtam pontosan válaszolni; ki tudja, ottmaradt a „lóteleltetőn”¹, a szovjet támadás során pedig elpusztult vagy „fogságba esett”... (Sőt, halovány emlékeim szerint még az is lehet, hogy már az 1942-es tél során elhullott az „első vonalban”...

¹ L. Gosztonyi, 82. o.

„Személyes történelem”

A derék „paripa” sorsára vonatkozó kérdés csak látszólag bugyuta, lényegtelen. (Végül is magam provokáltam, a nevének és rossz természetének említésével – egy személyes aprósággal, olyan információval, amelyet csak a személyes emlékezet hozhat felszínre.) Az „apróság” – mert persze lényegesebb, hogy mi lett az emberekkel, a katonákkal – továbbvitt egy olyan irányba, amelyben megteremtettük a kapcsolatot a nagyobb ívű történettel: a „lóteleltetőt” már én sem a nagypapa meséiből, hanem, ahogyan a hivatkozás is mutatja, Gosztonyi Péter történész könyvéből ismertem. A (jobb sorsra érdemes?) tüzerlő (lényegében ismeretlen, feltételezett) sorsa fényt villant a katasztrofális vereség egy tényezőjére: a takarmányozás érdekében a lóállomány jelentős része (Gosztonyi Péter idézett helye szerint 40–70%-a) az arcvonaltól 150–200 km-re került, így lényegében elérhetetlenné vált a harcoló csapatok számára. Ennek következtében (és mivel kevésbé voltak gépesítve) a csapatok végképp elveszítették mozgási képességüket, elsősorban azt a lehetőséget, hogy nehézfegyverzetüket megfelelő ütemben átcsoportosítsák – ez pedig a modern (értsd: a második világháborús) hadviselésben katasztrofális követelményekkel járt...

Bakancs és bajonett

A kapcsolat a makrotörténettel a másik irányból is létrejött – legalább is számomra, már az előadást megelőzően, amikor megtaláltam a másik nagypapa fényképét katonakorából (ő is szolgált persze a világháborúban). A kép nagyon szépen mutatja, ami a szakirodalomból, illetve a forrásként megjelenített beszámolókból a köztudatba átkerült, vagyis hogy a 2. hadsereg felszerelése (bár Szabó Péter szerint igyekeztek a lehető legjobban felfegyverezni, ellátni²), nem felelt meg a körülményeknek, a feladatnak. A képen jól látható a rövid szárú bakancs, amely nyáron a por, ősszel a latyak átengedésével keserítette a honvédek életét³ (a német és a szovjet katonák hosszú szárú csizmát viseltek).

A bakancs mellett jól kivehető a képen a nagypapa által viselt oldalfegyver (bajonett). A fegyver érdekessége, hogy bár a két világháború között is gyártották,⁴ rendszerben maradt, már az első világháborúból is jól ismert, abban is használt darab – vagyis a puska, amelyikhez csatlakozik, szintén nagyjából „egy háborúval korábbi” fegyver. Ez pedig alátámasztja a történészek egybehangzó megállapítását, hogy bár a 2. hadsereget igyekeztek és sikerült is a honvédségen belül a lehető legjobban felfegyverezni, felszerelése, fegyverzete az ország, a hadiipar teljesítőképessége miatt elmaradt mind a szovjet, mind a német hadseregek felszerelésétől.⁵

² Szabó, 396. o.

³ Gosztonyi, 68.

⁴ A birtokomban lévő darab F G GY vésete szerint azt a már a Monarchia idején is Budapesten, a Soroksári úton működő Fegyver- és Gépgyár Rt.

⁵ Gosztonyi, 66. o., Szabó Péter, 397. o.

Amit nem kérdeztem meg

Gyerekkoromban hallottam történeteket a nagypapától – elsősorban a „fogságról”, de a Don-kanyarról is. (A nagypapa nem ott esett fogságba, akkor szerencséje volt: a szovjet támadás előtt szabadságot kapott, és még otthon volt, amikor a Vörös Hadsereg áttörte a védelmi vonalakat. Nem volt viszont szerencséje 1945-ben, Budapesten, amikor már leszerelt katonaként, civilben fogta el egy szovjet járőr a Ferdinánd hídnál és vitte vissza hadifogolyként a Szovjetunióba.) A történet nem számított „tabutémának”, de

nem is került igazán a középpontba a családban. Gyerekként nem sokat értettem a belőle – nem is igen volt összhangban azzal, amit az iskolában, ünnepélyeken hallottunk; nem tudtam kontextusba ágyazni az egészet. Nemrégiben akadtam rá erre a képre, amely a nagypapát ábrázolja szakaszvezetőként egy csapat katona – vélhetően az alá rendelt tüzérszakasz – körében, ki tudja, hol, talán Ukrajnában. (Megesküdni persze nem mernék rá, hogy korábban, valamikor gyerekkoromban nem láttam, mindenesetre, ha láttam is, elfelejtettem.) Azzal együtt, hogy a kép önmagában is megérne egy elemzést (arckifejezések, gesztusok, a beállítás), az első, ami most eszembe jutott róla, hogy jó volna tudni, kik vannak rajta – kik ők, mi a nevük, mi lett velük... Csak hát, sajnos ezt már nincs kitől megkérdezni. (Így sokkal nehezebb lesz a nyomukra bukkanni.)

Elhallgatott és újramondott történet

Mint már írtam, gyerekkoromban hallottam történeteket a Don-kanyarról, a hadifogságról; a '70-es években, legalább is a mi családbunkban a téma nem számított „tabunak”. (Azt hiszem, ezen a szinten, a történeteknek ezen a szintjén, a családban, korábban sem.) Ezzel együtt nem volt gyakori, fontos téma – amiben nemcsak a család szemlélete, hanem az „elhallgatás” társadalmi hagyománya is közrejátszhatott.

A doni vereség „duplán” elhallgatott történet. Igyekezett elhallgatni a háború alatti kormányzat – a háborús helyzetben érthető okokból, ugyanakkor a hadsereggel, az áldozatokkal szemben méltatlanul. (Nem beszélve a hadseregparancsnok, Vitéz Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i megszégyenítő, elhamarkodott hadseregparancsáról, amelyet ugyan – részben a felsőbb katonai vezetés nyomására⁶ – később visszavont, illetve március 12-i és április 4-i hadseregparancsaival érvénytelenített és lényegében ellentétes tartalmúra változtatott, de amelyik ennek ellenére igen erős nyomot hagyott a köztudatban.)

Ugyancsak politikai okból, de hallgatott a történésekről, sőt, ideológiájának megfelelően, elfogultan átértelmezte azokat a kommunista rendszer. Ilyen összefüggésben jelentek meg az események a korszakkal foglalkozó „történeti” munkákban, az (ötvenes évek szellemében „agresszornak”, „fasisztának” bélyegzett) áldozatokat „hivatalosan elfelejtették”, a téma tabunk számított. Az emlékezet fonalát Nemeskürty István vette fel az 1970-es évek elején (Nemeskürty István: *Requiem egy hadseregért*. Budapest, Magvető, 1972), és

⁶ Gosztonyi, 105. o.

hozta vissza a köztudatba, közbeszédbe az eseményeket. (A feltámadt érdeklődésnek lett a terméke Sára Sándor 1982-es, *Pergőtűz* című dokumentumfilmje.) Mindezek mellett, a meg-megújuló érdeklődés közepette ugyanakkor máig számos tisztázatlan kérdés van, illetve számos legenda, tévhit kering az eseményekről.

Oroszország, 2003

A 2. magyar hadsereg története számomra 2002 decemberében került előtérbe, amikor rábukkantam a Nemzeti Emlékezet Program pályázatára (<http://www.tte.hu/toertenelemtanitas/nemzeti-emlekezet-program/6615-sajtoanyag>). Akkor még, bár már halványultak az emlékei, tudtam beszélgetni a nagypapával az eseményekről, és sikeres pályázóként el is utazhattam Oroszországba, a helyszínre.

A túra rendkívül érdekes és tanulságos volt számomra. A látottak közül igazából két dolgot emelnék ki; talán ezek tették rám a legmélyebb benyomást. Az egyik a számos, akkor még „megjelölt” (vagyis meg nem tisztított, ezért életveszélyes) harcmező, csatahely és a szovjet katonai temetők, hősi emlékművek siralmas állapota. (Ez utóbbiakhoz képest erős kontrasztot nyújtott pl. a rudkinói magyar katonai temető látványa, ami érthetővé teszi a helybeliek ellenérzéseit...)

A másik élmény az osztrogorzsszki múzeum volt, ahol a magyar csapatok felszerelési tárgyaival is berendeztek tárlókat, és ahol egy idős néni idézte fel az emlékeit a harcokról (fiatalon maga is részt vett bennük partizánként). Meglepő, már-már megrendítő volt a szavaiból áradó indulat, ahogyan a hazáját, a városát feldúló, lényegében a föld színével egyenlővé tevő, a közművek 70, az épületek 90%-át leromboló támadókról – vagyis a nagypapáról és bajtársairól, a magyar honvédekről – beszélt.

(A „partizán néni” ábrázolja ez az – immár csaknem tíz év elteltével – a „személyes történelem” tárgyi dokumentumává lett fénykép.)

Idézett művek:

Gosztonyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992

Szabó Péter: A 2. magyar hadsereg katasztrófája a Donnál. In: *Nagy képes millenniumi hadtörténet*. Szerk.:

Rácz Árpád. Rubicon–Aquila Könyvek, Budapest, 2000.

Óravázlat

Óravázlat szerzője: Bánki István

Téma (óra, foglalkozás címe)	Don-kanyar, 1943. Projektindító óra
Iskolatípus	☒ Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	(8-tól) 12.
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Magyarország a 2. világháborúban
Csoport nagysága	☒ Osztály ☒ Kiscsoport
Időtartam (perc)	45 perc + projektlépések következő órákon
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	A projektindító óra közvetlen célja, hogy reflektálásra, problémafelvetésre készítsük a diákokat, egyben felkeltsük érdeklődésüket a család, a szűkebb környezet múltja révén személyes közelségbe kerülő történeti eseménysor kutatása iránt. A projektet egyik legfontosabb tanulsága lehet a személyes történelem írásos és tárgyi emlékeinek, illetve a fellelhető emléktárgyak („oral history”) kontextualizálása, összekapcsolása a nagyobb ívű áttekintés, „makrotörténet” forrásaival, kutatásával. (Nem elhanyagolható szempont, hogy ezzel mintát, eszköztárat, közvetlen segítséget adhatunk a tanulóknak a személyes, családi múlt feltárásához, kutatásához.)
Foglalkozás típusa	☒ Tanórai ☒ Tanórán kívüli
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Csoportmunka ☒ Páros munka ☒ Egyéni munka (pl. kutatás) ☒ Egyéb, éspedig: oktatási projekt
Eszközök	Kivetítő/aktív tábla (nem kötelező), történelmi atlasz, tankönyv, forrásszemelvények
Előkészületek	A forrásszemelvények előkészítése, az aktív táblafájlok elkészítése

Óravázlat – projektindító óra

A 2. hadsereg története Magyarország világháborús részvételének csak egy „mozzanata” – ugyanakkor olyan veszteséget okozott, amely a társadalmat széles körben érintette, és rendkívül érdekes, tanulságos a historiográfiai beágyazottsága, a társadalmi emlékezetben betöltött helyének a vizsgálata is. A téma a tankönyvekben általában egy az ország háborús részvételét tárgyaló fejezet részeként jelenik meg – vagyis feldolgozására nem feltétlenül kell akár csak egy teljes órát szánni. Másrészt viszont (mint egyébként sok másik téma) sokkal többet érdemel(het), mint egy 45 perces óra – jó alkalmat kínál egy történelmi „mélyfúrásra”: kutatásra, információk gyűjtésére és összefüggéseik felfedezésére, a „részletekben megbúvó ördög” felkutatására. Az ilyen feldolgozás nehezen képzelhető el 45 perces órák keretében, közvetlenül órákon – a célja éppen a tanulók tanórán kívüli tevékenységének, eredményeinek szintetizálása lehet. Erre a megközelítésre a leginkább alkalmasnak az oktatási projekt szervezése látszik.

A projektindító óra közvetlen célja, hogy reflektálásra, problémafelvetésre készítsük a diákokat, egyben felkeltsük érdeklődésüket a család, a szűkebb környezet múltja révén személyes közelségbe kerülő történeti eseménysor kutatása iránt. Ha sikerül az érdeklődést felkelteni, (az osztály egészével vagy csak az érdeklődő tanulókkal) elindíthatjuk a projektet, amelyiknek egyik legfontosabb tanulsága lehet a személyes történelem írásos és tárgyi emlékeinek, illetve a fellelhető emléktárhely (,,oral history”) kontextualizálása, összekapcsolása a nagyobb ívű áttekintés, „makrotörténet” forrásaival, kutatásával. (Nem elhanyagolható szempont, hogy ezzel mintát, eszköztárat, közvetlen segítséget adhatunk nekik a személyes, családi múlt feltárásához, kutatásához.)

A projekt megvalósítása:

A projektet az óra reflektáló szakaszában kialakított terv alapján vagy a felmerülő kérdésekre, felvetődött problémákra építhetjük. Osszuk fel a feladatokat a diákok között (lehetőleg úgy, hogy igényeik szerint párokban, kiscsoportokban dolgozhassanak), és a projektlépéseket tervezzük egy-egy óra részletére (pl. eredmények, témák bemutatása, megbeszélése). Fontos, hogy tervezzük meg, milyen „végterméket” várunk, mi lesz az, ami összeáll a lépések során, illetve azt hogyan tudjuk közzé tenni, hasznosítani.

I. Ráhangolódás

Tanári felvezető (előadás; 5 perc)

A felvezető célja, hogy megteremtjük a téma történeti, ismereti kontextusát, mozgósítsuk a meglévő ismereteket. (Persze nem mellékes cél a tanulók motiválása a személyes érintettség érzésének felkeltésével, illetve a történet utóéletéhez kapcsolódó kérdések – elhallgatás, „tabu”, újra feltárás – felvetésével.)

FONTOS: A tanári előadás végén magyarázzuk el, mi, hogyan fog történni az órán, milyen feladatok, munkaformák lesznek.

II. Jelentésteremtés, első lépés (20 perc)

Páros munka

A tanulók úgy dolgozzanak párban, hogy minden első pár az 1. forráscsoporttal, minden második a 2. forrással foglalkozzon, végezze el a hozzájuk tartozó feladatokat. Kb. 10 perc után cseréljünk úgy párokat, hogy olyan diákok kerüljenek össze, akik különböző feladatokat végeztek, vagy alakítsunk két-két, különböző forrásokkal dolgozó párból négyfős csoportokat. Az újonnan alakult párok vagy csoportok rendszerezzék táblázat segítségével a háborúba lépés ellen, illetve mellett szóló érveket. A munka közben megkérhetünk tanulókat, hogy az általuk felfedezett érveket, kigyűjtött gondolatokat vezessék fel a táblára (így nem lesz szükség frontális megbeszélésre).

FONTOS: Jelezzük a tanulóknak, hogy készítsenek jegyzeteket, írásban végezzék el a feladatokat, mert a következő lépésben szükségük lesz a megoldásokra! A munka alatt járjunk körbe és segítsünk a csoportoknak a helyes megoldás kidolgozásában!

1. forráscsoport

Feladatok:

- a) Jelöljétek meg a forrásokban szaggatott aláhúzással azokat a részeket, ahol a szerző Magyarország háborús szerepvállalásáról beszél, és aláhúzással, ahol ezzel kapcsolatos álláspontját érvekkel támasztja alá!
- b) Vessétek össze a két forrást! Írjátok össze, ami közös a két politikus Magyarország háborús szerepvállalásáról alkotott felfogásában, illetve ehhez kapcsolódó érvelésében!

„A második világháború sorsa az első naptól kezdve eldőltnek volt tekinthető. Németország ezt a háborút sehogyan sem nyerhette meg. [...] Az Amerikából, Angliából és Oroszországból álló koalíciót azonban Németország sohasem győzhette le. A nagy tengeri hatalmakat életbevágó pontokon meg sem támadhatta. [...]

A háború kimenetelének ilyen megítélése nem utólagos bölcsesség. [...]

Az adott világpolitikai helyzetben valóban Magyarország feltámadására csak abban az esetben lehetett kilátás, ha Németország egy újabb kockázatos világháborút elkerülve fokozatosan nyeri vissza Európában domináló kontinentális pozícióját, és Magyarország az ő oldalán állva ügyesen kihasználja a kínálkozó alkalmat, vagy esetleg fegyverrel is kézben egyik vagy másik szomszédját maga kényszerítheti arra, hogy elrablott területeit visszaadja.[...]"

Bethlen István Emlékirata, 1944. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988

„A magyar kormánynak fő feladata ebben az európai háborúban az, hogy Magyarország katonai, anyagi és népi erejét a háború végéig konzerválja. Minden áron távol kell maradnia a konfliktusban való részvételtől. A háború kimenetele kétséges. De minden eshetőségben Magyarországnak fontosabb, hogy megtépázatlanul álljon ott az európai konfliktus befejeződésének periódusában. Nagyon könnyen megtörténhetik, különösen Németország esetleges veresége esetén, vagy még Németország nem is teljes veresége esetén is, hogy a háború végén, akár egész Európában, akár Európának ebben a keleti részében kaotikus állapotok állnak be, amelyek legnagyobb veszéllyel azon államokra fognak jární, amelyek anyagi eszközeiket és hadseregüket a konfliktus befejeződése előtt feláldozták. [...]

Mindezek következtében a magyar politika vezetőinek első, majdnem egyetlen feladata az, hogy Magyarországot épen és erőben megtartsák a háború végéig. Kockáztatni az országot, fiatalságunkat, hadierőnket csak önmagunkért szabad, senki másért. [...]"

Teleki Pál (titkos) tájékoztatója a londoni és washingtoni követnek Magyarország külpolitikájának alapelveiről. Budapest, 1941. márc. 3. In: *Magyar történeti szöveggyűjtemény, 1914–1999. Szerk.: Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 2000*

2. forrás

Feladatok:

- a) Jelöljétek meg a forrásban szaggatott aláhúzással azokat a részeket, ahol a szerző Magyarország háborús szerepvállalásáról beszél, és aláhúzással, ahol ezzel kapcsolatos álláspontját érvekkel támasztja alá!
- b) Rendezzék a szerző érveit táblázatba aszerint, melyik vonatkozik közvetlen aktuális politika, katonai kérdésekre, illetve melyik vetít előre hosszabb távú (akár a háború utánra kiterjedő) kérdéseket!

„F. évi május hó 6-án kelt 10.501/K. 1. vkf. – 1941. sz. Emlékiratomban a német–orosz viszony várható alakulásával kapcsolatban a m. kir. kormányt kértem, hogy egy Szovjet-Oroszországgal szembeni német–magyar katonai együttműködés esetére külpolitikai vonalon mielőbb állapotdjunk meg a német birodalmi kormánnyal, az együttműködés részleteit politikai vonalon tisztázzuk, és kössünk kötelező erejű szerződést, hogy mindezekkel a hadműveleteink előkészítéséhez szilárd alapokat szerezhessünk.

A miniszterelnök Úr önagyméltósága május hó 12-én kelt res. 19/1941. sz. válasziratában ama nézetének adott kifejezést, hogy a Német Birodalom és Magyarország között a hatalmi és erőviszonyok tekintetében fennálló óriási különbség mellett alig képzelhető el, hogy Németország velünk kölcsönösség alapján ilyen szerződés megkötésére vagy akár csak az erre vonatkozó tárgyalások megindítására hajlandó volna. [...]

Emlékirataim elküldése óta a német–orosz viszonylatban nem állott be enyhülés. Mind német, mind orosz részről a határok mentén már több mint 100-100 hadosztályt vonultattak fel. Német részről az előkészületek még most teljes ütemben folynak, sőt az utóbbi időben fokozódnak. Románia német irányítás szerint leplezetten teljes mozgósítást hajtott végre, és felvonulását a keleti határai mentén majdnem teljesen befejezte. Hasonló a helyzet Finnországban is.

A katonai előkészületek alapján megítélésem szerint a háború Európa keleti felében rövid időn belül kirobbanhat. [...]

Mint az előbb idézett Emlékirataimban már kifejtettem, katonapolitikai helyzetünkben kifolyólag egy német–orosz háború esetén nem lehetünk tétlen szemlélői az eseményeknek.

Szilárd meggyőződésem szerint Magyarország a német–orosz háborúban nem maradhat tétlen. E háborúban részt kell vennünk:

1. mert ezt megköveteli az ország területi épségének, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása,
2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainkról elsőrendű nemzeti érdekünk,
3. mert erre kötelez a keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szembeni elvi állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is,
4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat,
5. mert további országgyarapításunk is ettől függ.

Német–orosz háború esetén az Északi-tengertől a Fekete-tengerig húzódó arcvonalon nem lehet a magyar Kárpát-arcvonalat üresen, biztosítatlanul hagynunk. Ha ezt tennénk, akkor a

hadműveletek alatt vagy még inkább az előtt magunkra zúdítanánk az orosz betörést. Ezzel rést nyitnánk, amely az egész német arcvonal felgöngyölítésével járhatna, a német győzelmet kérdésessé tehetné, országunk biztonsága érdekében katonai felkészültségeinket fokoznunk kell, mert a Kárpátalján eddig elrendelt határvédelem feltartóztatható ereje igen gyenge, olyannyira, hogy azzal a velünk szemben felvonult többszörösen túlerejű orosz erők támadását nem fogjuk tudni kivédeni.

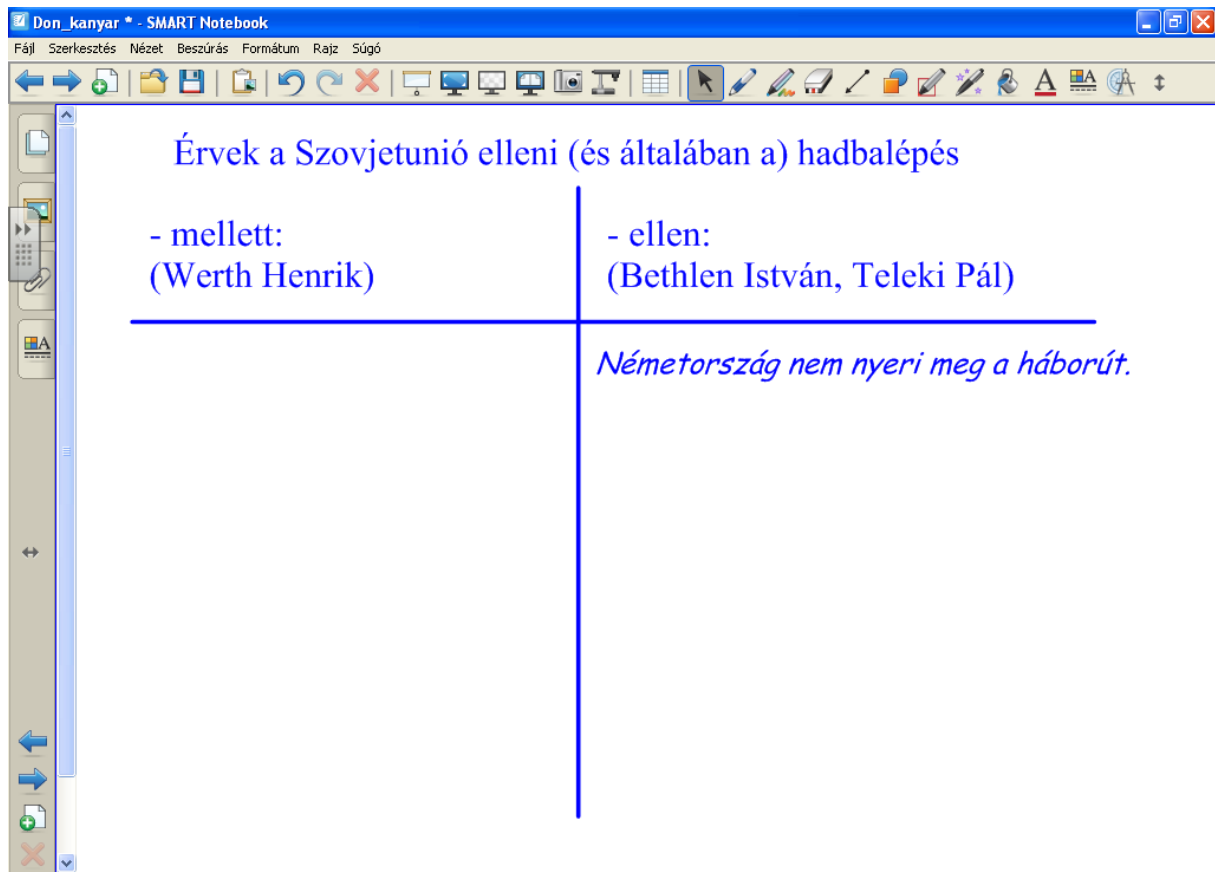
Szovjet-Oroszország haragjának felidézése nem lehet indoka a be nem avatkozásnak, mert ha mi nem vállaljuk a Kárpátok védelmét, akkor Kárpátalján a németek fognak felvonulni, amit semmi esetre sem fogunk tudni megakadályozni. Es ez ugyanúgy ki fogja váltani Szovjet-Oroszország ellenünk való haragját és bosszúját, mintha mi magunk is részt vennénk a háborúban. [...]

A tengelyhatalmakhoz való csatlakozásunk is köteleességünké teszi a háborúban való csatlakozásunkat, de ezenfelül még az is, hogy a további országgyarapításunkat is csak akkor remélhetjük, ha továbbra is kitartunk a tengelyhez hű politika mellett, aminek jutalmaképpen biztosan visszakapjuk a történelmi Magyarország egész területét. Erre a német illetékes körök mindig céloztak, és ezt a tengelyhatalmak eddigi gesztiói után biztosan remélhetjük is. Annál is inkább csatlakoznunk kell, mert Románia máris lekötölte magát a háborúban való részvételre. Ezt az ügyes román propaganda már eddig is kihasználta ellenünk. Ha pedig a mi csatlakozásunk elmaradna, akkor nemcsak a Romániával szemben táplált további revíziós igényeinkről kell talán örök időkre lemondani, hanem az eddigi országgyarapodásunk is veszendőbe mehet.”

Werth Henrik vezérkari főnök emlékirata a kormánynak Magyarország követendő politikájáról. Budapest, 1941. június 14. In: *Magyar történeti szöveggyűjtemény, 1914–1999*. Szerk.: Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 2000

Feladat (a párok átalakítása vagy a csoportalakítás után):

Rendezzék táblázatba a háborúba lépés ellen, illetve mellett szóló érveket!

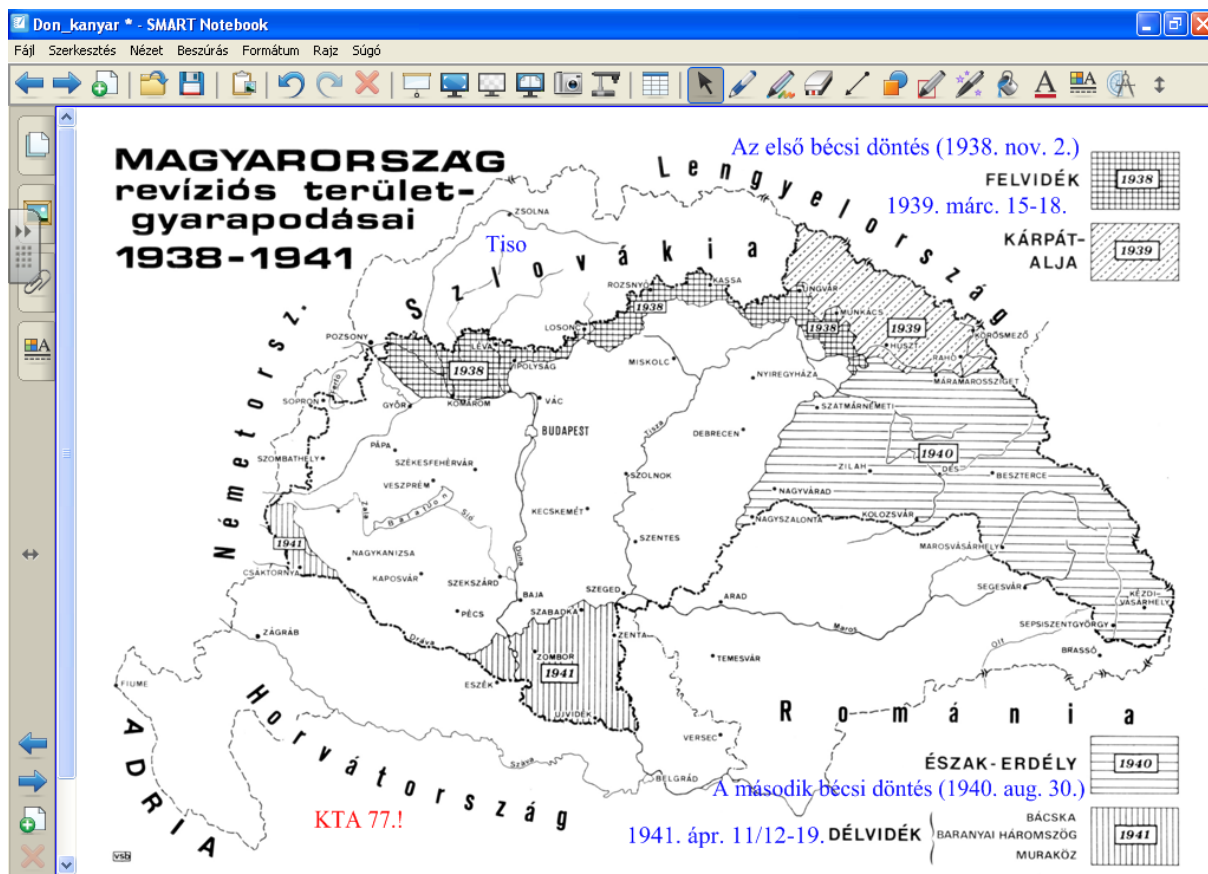

II. Jelentésteremtés, második lépés (10 perc)

Páros munka

Feladat:

Vessétek össze a térképvázlatról leolvasható adatokat a katonai szolgálati könyvben szereplőkkel! Fogalmazzatok meg, milyen összefüggés fedezhető fel közöttük, illetve milyen személyes kérdéseket vetett fel az érintett (katonai szolgálatra alkalmas) korosztály számára a kialakult helyzet!

A térkép forrása: Gosztonyi, 32. o.

14. Első tényl. katonai szolg-ra behíva		
mikor?	hova?	ki által?
1939 febr. 1.	18 Tüzer oszt. Miskolc	3. kics

15. Szolgálatának rövid leírása		
1939 febr. 1. – 1939 dec. 20-ig, 1940 apr. 1. – máj. 1-ig 1942 máj. 1. – 1943 apr. -ig nélk. k.		

15. Szolgálatának rövid leírása		
szona a fenti ala- kulatnál. Örveleté lett 1939 okt. - ben. Fog. ki okt. - miúl hajtó vált beontua lementéig.		

III. Reflektálás (problémafelvetés, projektterv készítése; 10 perc)

A tanulók témával kapcsolatos reflexióit különböző módokon, munkaformákban gyűjthetjük össze. Az egyik lehetséges megoldás a (frontális vagy csoportos) „ötletbörze”, arra a kérdésre, hogy milyen témákat, problémákat vizsgálnának meg az órán tanultak nyomán. Készíthetünk – akár az ötletbörzére építve is – eleve kutatási tervet kreatív páros vagy csoportos munkával, illetve összegyűjthetjük a benyomásokat, kérdéseket „kilépőcédulákon”.

Tevékenység			
Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
5	Ráhangolódás Tanári felvezető	Információgyűjtés, felkészülés az önálló tanulói tevékenységre (jegyzetek)	Tábla/kivetítő/aktív tábla
20	Jelentésteremtés (1.) Forráselemzés	Páros, páros/csoportos munka Forráskezelés jelöléssel, megadott szempontok alapján; szöveges források, álláspontok összevetése; érvek kiemelése és csoportosítása	Kiadható források (lásd a cikkben), aktív tábla (táblázat...)
10	Jelentésteremtés (2.) Forráselemzés	Páros munka Különböző típusú történeti források kezelése, információk kiemelése, kontextusba helyezése, összefüggések felvázolása; problémafelvetés	Kiadható források (l. a cikkben); aktív tábla
10	Reflektálás Kilépőkártya/ötletbörze/kutatási terv	Frontális/egyéni/páros/csoportos munka A témával kapcsolatos reflexiók rögzítése, kérdések, problémák felvetése, önálló kutatási elképzelések felvázolása	A választott munkaformához szükséges eszközök (pl. kilépőkártyák, aktív tábla)
Értékelés módja	A tanórához külön értékelés nem kapcsolódik. A tanári visszajelzések mellett értékelhetünk jeggyel értékes munkát, illetve a munka folyamatában más tevékenységeket (önálló kutatómunka, a projekt keretében végzett tevékenység).		
Megjegyzések, javaslatok	Az óra lényegében egy oktatási projekt első lépése, de beilleszthető a 2. világháború történetének órakeretben történő oktatásába is. A projekt előnye, hogy lehetőséget kínál a történelmi „mélyfűrés”re: kutatásra, információk gyűjtésére és összefüggéseik felfedezésére, a „részletekben megbúvó ördög” felkutatására – ezzel együtt a téma alaposabb körüljárására, az eseményeket befolyásoló sokféle tényező felderítésére, komplex hatásainak áttekintésére.		
Felhasznált irodalom	Gosztonyi Péter: A magyar honvédség a második világháborúban. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992 Szabó Péter: A 2. magyar hadsereg katasztrófája a Donnál. In: Nagy képes millenniumi hadtörténet. Szerk.: Rác Árpád. Rubicon-Aquila Könyvek, Budapest, 2000 Bethlen István Emlékirata, 1944. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988 Magyar történeti szöveggyűjtemény, 1914—1999. Szerk.: Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 2000		